

Гутенбергове калфе

Александар Радовић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
araddovic@yahoo.com

Тимотић, Весна. *Гутенбергове калфе*. Шабац: Библиотека шабачка, 2011.

Јубилеј Библиотеке шабачке, сто тридесета годишњица, обележен је пригодном изложбом и амбициозно опремљеним каталогом, под називом *Гутенбергове калфе* ауторке Весне Тимотић.

Иако су, напомиње ауторка, историјске чињенице о успону Шапца у XIX веку неспорне, он је своју прву штампарију добио релативно касно, после Београда, Крагујевца, Пожаревца и Смедерева. Затим – у штампарству и издаваштву – а ти послови, уз дистрибуцију, нису били у то време прецизно одвојени – влада неорганизованост и општи метеж. Весна Тимотић је у *Гутенберговим калфама* (домишљат наслов!) успела да успостави хронологију и одреди значај шабачког штампарства (и издаваштва).

Прва шабачка ручна штампарија са неколико сандука оловних слова била је смештена у „Богатинчевића кући, на месту данашњег Културног центра“¹, а основао је Андрија Славуј 1881. године. Шапчанин, који се први пут помиње у попису становништва 1862. године, већ у двадесет и некој години као Славујевић, покреће први шабачки лист *Шабачки гласник* (1883). Из његове штампарије изашле су и књиге Јанка Веселиновића, Владимира М. Јовановића и *Дневник* проте лозничког Игњата Васића. Славуј је имао и сликарског и пословног дара, бавио се и књиговезачким послом, коричио књиге („најфиније израде по најумеренијим ценама“) и правио кутије за дуванције. Његову вештину и делатност развијали су наследници све до национализације штампарије после Другог светског рата.

Ауторка сматра да су шабачки штампари и издавачи после Андрије Славуја неправедно запостављени. Она богато илустрованим каталогом исправља ту неправду. Штампарством (издаваштвом и сличним пословима) бавиле су се Либерална (од 1888. године на истој адреси, у Богатинчевића кући), у којој је штампано и више варошких листова и Акционарска штампарија (1889-1908). У шабачком листу *Либерал* оглашена је 1894. и штампарија Николе Ђирића. Ауторка наводи да у то време почиње и „нетрпељивост међу конкурентима.“²

Посвећеност књизи навела је Шапчанина Павла Ј. Павловића да отвори (прву) књижарску радњу, која извесно постоји од 1898. године у којој је објављен први роман једног ваљевског аутора (*Народне изелице* Светозара Гавриловића).

Гутенбергове калфе наводе даље Божидара Савића, који је осим књига издавао и *Мали журнал*, Светозара

(Зарета) Грданичког, покретача сатиричног листа *Чивија* (1906–1911), Драгутина Милановића Бана, који штампарске машине набавља у Диселдорфу (1910) и чија породична штампарска традиција траје више од четрдесет година. У Уметничкој штампарији Милана Н. Илића (1921–1946), штампани су, сем *Гласа Подриња*, плакати, позивнице и остала некњижна грађа оног времена. Књижара Милисав Трифуновића поред „озбиљних“ књига за одрасле, држала је књиге за децу и музичке инструменте. Књижара Спасоја Л. Јокичића прва у тој делатности развија маркетинг (даривање купаца ситним поклонима), а у књижари Милоша О. Ђорђевића (први киоск у вароши) продају срећке класне лутрије. „Ни издавач, ни штампар ни бакалин“³ Михаило Ил. Ристић власник је послератног *Подрињског весника*, а Чедомир Гајић, последњи у овом низу, власник је у то доба (од 1924. до конфискације 1945) најмодерније и најснабдевеније шабачке књижаре „Подриње“.

Посебну пажњу у *Гутенберговим калфама* ауторка поклања издавачима разгледница који према речима Наде Радовановић и Соње Бокун-Ђинић „тематизују ону јединствену завичајну носталгију.“⁴ Завичај је „присутан“ на разгледницама Михаила (Миме) Ђурђевића, а примерци, међу најстаријим у Шапцу, чувају се у фонду Библиотеке шабачке.

Периодична издања пописана у *Гутенберговим калфама* Весна Тимотић је евидентирала од *Шабачког гласника*, који је покренуо први градски штампар Андрија Славуј закључно са *Подрињским одјеком* (август 1939–март 1941). Од 23 листа и часописа који су у Шапцу излазили током 56 година, најшири друштвени утицај остварила је *Шабачка чивија*, лист за шалу и забаву, „један од најчитанијих хумористичких недељника у Србији тога времена.“⁵

У периоду који је истражен (1881–1941) у Шапцу је радило више од десет штампарско-издавачких завода, пише ауторка *Гутенбергових калфи*. Каталог о хроничи шабачког издаваштва и књижарства документован је насловницама и страницама из фонда Библиотеке шабачке. Пажњу привлаче корице *Боја на Мишару 1806. год. по историји, очевидцу и народном јеснику* (Издање Дриносавског Кола Јахача Кнез Михаило, Шабац, Акциона штампарија, 1906) и недатирана разгледница *Грађанство Шайца у Јеврешивој* (данашња Јевремова) улици...

³ Исто, 31.

⁴ Нада Радовановић и Соња Бокун-Ђинић, прир. *Поздрав из Шайца: на разгледници шрај* (Шабац: Библиотека шабачка, 2009), 9.

⁵ Тимотић, нав. дело, 81.

¹ Весна Тимотић, *Гутенбергове калфе* (Шабац: Библиотека шабачка, 2011), 7.

² Исто, 9.

Идући „трагом слова, од дућана до дућана...“⁶ Весна Тимотић верује да су лица књигољубаца шабачких сањала нарочите снове.

Према речима Васе Стајића „појава књижара и штампарија најбоље доказује да је неки град средиште које

⁶ Исто, 35.

подмирује културне потребе своје области.“⁷ Из наведених разлога, Шабац је (п)остао један од важнијих културних центара у српској култури.

⁷ Васа Стајић, „Културна прегнућа новосадских Срба“, у *Стари Нови Сад 1* (Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 1991), 317.

Монографија спомен-збирке Павла Бељанског (Библиографски осврт)

Марија Јованцаи
Библиотека Матице српске, Нови Сад
jovancai@bms.ns.ac.rs

Спомен-збирка Павла Бељанског. Уредила Јасна Јованов. Нови Сад, 2009. и 2010.

Као плод вишегодишњег истраживачког рада стручњака Спомен-збирке Павла Бељанског, двадесет шест познавалаца ликовне уметности XX века и великог броја других сарадника, под уредништвом управнице Јасне Јованов, настала је обимна, великог формата и луксузно опремљена, монографија *Спомен-збирка Павла Бељанског*. Публикована су два издања на српском језику – ћирилично (2009) и латинично (2010), оба са истим бројем страна (510) и са преко 500 репродукција и фотографија црно-белих и у бојама. У њој су на репрезентативан начин представљена сва дела тридесет шест уметника која је, 1957. године, српском народу покљонио дипломата и колекционар Павле Бељански. Она се чувају, по жељи дародавца, у посебно саграђеној згради у Новом Саду, отвореној за јавност пре педесет година (1961).

Монографија садржи пет поглавља где су прегледно и исцрпно представљени вредност збирке (у тексту самог дародавца Павла Бељанског из 1962. године), историјат збирке, зграда са архитектонског становишта и њен архитект, биографије Павла Бељанског и уметника, уметничка дела са репродукцијама и пратећим текстовима истакнутих историчара уметности и хронолошки подаци о животу Павла Бељанског и о Спомен-збирци.

У овом осврту посебна пажња биће посвећена пратећим целинама ове монографије које садрже попис текстова о Спомен-збирци и попис публикација које је припремила и објавила Спомен-збирка Павла Бељанског.

Прва целина са насловом „Литература о Спомен-збирци Павла Бељанског“ обухвата описе књига, уметничких каталога и прилога публикованих у периодичним издањима о Спомен-збирци, као и о уметницима чија се дела чувају у њој. То је, у ствари, скривена библиографија која садржи само литературу, а хронолошки представља наставак *Библиографије Спомен-збирке Павла Бељанског* коју је приредила врсни

и познати библиограф Вида Зеремски (Нови Сад, 1996). У овој библиографији обухваћен је период од 1997. до 2008. године и у том распону, у хронолошком низу распоређене су библиографске јединице, за разлику од претходног издања, где је распоред био тематски, према именима тридесет шест уметника чија су дела заступљена у Спомен-збирци. Иако јединице нису нумерисане, пребројавањем је утврђено да их укупно има 845, од тога 20 је за монографске публикације, а 825 за прилоге у часописима и новинама. У оквиру године прво су описани прилози, а потом монографије. Прилози су распоређени према датумима, а књиге азбучно према именима аутора. Опис је скраћен, без одреднице, али са подацима довољним за идентификацију публикације, доследно наведеним истим редоследом и у истом броју. Највише има прилога из новосадског дневног листа *Дневник*, чији сарадници су пратили и обавештавали јавност о свим активностима ове установе. Библиографија је штампана петитом, двостубачно, на странама 491–500.

Друга целина „Издања Спомен-збирке Павла Бељанског“, како се из назива види, садржи описе свих публикација које је објавила галерија, почев од првог каталога из 1961. године Вере Јовановић, до последњег из 2008. Јасне Јованов. Укупно је описано 66 издања, од којих је највише изложбених каталога. Описи су исти као у претходној целини, штампани петитом и двостубачно на странама 501–502. Иако ова библиографија нема пратеће регистре (у монографији постоји именски регистар, али нису обухваћена имена из библиографије) сналажење у грађи је релативно лако, а ни њена вредност тиме није умањена. Издвојена као засебна целина и као додатак монографији, ова скривена библиографија садржи драгоцене податке о Спомен-збирци и има велики информативни значај за даља истраживања, како у ликовној уметности, тако и у области библиографије.